

Всеукраїнський конкурс студентських наукових робіт із галузей знань та спеціальностей 2023/2024 навчального року

Шифр: «Професійна спрямованість»

Тема роботи: «Навчальна мотивація як фактор формування професійної спрямованості у студентів-психологів»

Тематичний напрям конкурсу «Психологія особистості»

АНОТАЦІЯ

наукової роботи під шифром «Навчальна мотивація».

Наукова робота: 29 сторінок, 3 рисунки, 2 таблиці, 21 джерело.

Метою роботи є дослідження взаємозв'язку навчальної мотивації з процесом формування професійної спрямованості у студентів-психологів.

У процесі дослідження вирішувалися наступні завдання:

- 1) здійснення теоретико-методологічного аналізу поняття «професійна спрямованість»;
- 2) розкриття психологічного змісту мотивації навчальної діяльності у студентів та її впливу на формування професійної спрямованості;
- 3) експериментальна перевірка взаємозв'язку навчальної мотивації з процесом формування професійної спрямованості у студентів-психологів.

Об'єктом дослідження є професійна спрямованість як особистісна якість.

Предметом дослідження є навчальна мотивація як фактор формування професійної спрямованості у студентів-психологів.

Методи дослідження:

- Теоретичні методи – аналіз, синтез, зіставлення, систематизація, узагальнення.
- Емпіричні методи – «Методика визначення рівня професійної спрямованості студентів» (Т.Д. Дубовицька), методика «Діагностика навчальної мотивації студентів» (А.О. Реан, В.О. Якунін у модифікації Н.Ц. Бадмаєвої).
- Методи математично-статистичного аналізу емпіричних даних – кількісний аналіз, коефіцієнт кореляції Спірмен.

Результати проведеної роботи опубліковано у збірнику тез доповідей науково-практичної конференції «Тиждень науки-2023» (Запоріжжя, 24 – 28 квітня) [14] та впроваджено у навчальний процес Національного університету «Запорізька політехніка» (довідка №39/01/1118 від 04.04.2024р.).

ПРОФЕСІЙНА СПРЯМОВАНІСТЬ, НАВЧАЛЬНА МОТИВАЦІЯ, МОТИВИ, ФОРМУВАННЯ, СТУДЕНТИ-ПСИХОЛОГИ

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ МОТИВАЦІЇ ТА ПРОФЕСІЙНОЇ СПРЯМОВАНОСТІ СТУДЕНТІВ- ПСИХОЛОГІВ.....	6
1.1. Мотивація навчальної діяльності студентів.....	7
1.2. Навчальна мотивація та її роль у формуванні професійної спрямованості у студентів-психологів.....	9
Висновок до першого розділу.....	12
РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ МОТИВАЦІЇ ЯК ФАКТОРУ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ СПРЯМОВАНОСТІ У СТУДЕНТІВ-ПСИХОЛОГІВ.....	13
2.1. Методологія та методика дослідження.....	13
2.2. Аналіз та інтерпретація результатів дослідження...	15
Висновок до другого розділу.....	24
ВИСНОВКИ.....	26
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	30
ДОДАТКИ.....	33

ВСТУП

Актуальність і доцільність дослідження. В умовах сучасних соціальних та політичних трансформацій, що відбуваються в Україні, проблема професійної спрямованості студентів набуває особливого значення для психологічної науки й практики. Глобальні соціальні, політичні та економічні структурні зміни спричинили суттєві трансформації у ціннісній свідомості молоді, а саме: зміщення акценту з самореалізації та самоствердження на ділову та економічну активність. Ці трансформації в структурі ціннісних орієнтацій призвели до появи явищ зниження професійної спрямованості та активної навчальної мотивації, слабкої навчальної активності, неадекватного рівня навчальної самоорганізації та свідомої відмови від професійної самореалізації після завершення навчання.

Проте війна в Україні призвела до підвищення кількості людей з психологічними травмами та стресом, включаючи військовослужбовців та цивільних жителів. Через це суспільство почало більше усвідомлювати важливість психологічного здоров'я та психологічної підтримки. Почав зростати попит на психологічну допомогу. У військових та цивільних структурах створюються психологічні служби для людей, які потерпіли від війни. Все більше громадських організацій та благодійних фондів надають психологічну допомогу населенню, наприклад Всеукраїнська благодійна організація БФ «Рокада», БФ «Право на захист», Всеукраїнський благодійний фонд допомоги та розвитку HELPGROUP, «UA Mental Help», «Людина в біді», Благодійний фонд «Голоси дітей» та інші. Ці організації долучають до роботи та волонтерства психологів з усіх куточків України.

І як результат, змінюється ставлення населення до професії психолога та психологічних послуг загалом на більш позитивне. Зростає кількість абітурієнтів, які бажають навчатися за спеціальністю «Психологія», і підвищується кількість випускників, які потім йдуть працювати за професією.

Професійна спрямованість виступає системоутворюючим фактором розвитку особистості студентів-психологів. Навчальна мотивація може

відігравати важливу роль у процесі її формування, адже вона визначається як прагнення студента до досягнення успіху у навчанні, що включає бажання отримати знання, розвивати вміння і навички, та бути визнаним успішним студентом.

Проблема професійної спрямованості розглядалась в працях Дж. Голланда, А. Маслоу, Д. Сюпера, Дж.О. Крайтса, В. Гінзбурга, І. Херма, С.Л. Рубінштейна, Є.Ф. Зеєра, Н.В. Кузьміна, В.О. Якуніна, Н.Ф. Тализіної, В.О. Бодрова, А.О. Вербицького, В.О. Сластьоніна, А.У. Кулова, Л.П. Сейтешева, С.Т. Тихолаза, А.Р. Мусалаєвої, Н.Б. Іванцової.

Вивченням мотивації займалися такі вчені, як Дж. Аткинсон, Дж. Девіс, М. Дригус, Дж. Брунер, Д. Мак-Клеланд, А. Реан, С. Рубінштейн, Ф. Герцберг, Є. Ільїн, В. Асєєв, Р. Гарднер, В. Ковальов, А. Маркова та інші. Питання навчальної мотивації привертало увагу зарубіжних дослідників: А.М. Ryan, Н. Patrick [20], С. Ames [15], Е.М. Anderman [16], М.Л. Maher, Ф.К. Fadlelmula [19], А.І. Elliot [16], J.М. Harackiewicz [18], С.А. Wolters [21].

Багато наукових дослідників констатують, що розвиток професійної спрямованості на оптимальному рівні та успішність діяльності психолога на етапі навчання у ЗВО значною мірою залежить від мотивації навчальної діяльності.

Метою роботи є дослідження взаємозв'язку навчальної мотивації з процесом формування професійної спрямованості у студентів-психологів.

У процесі дослідження вирішувалися наступні завдання:

- 1) здійснення теоретико-методологічного аналізу поняття «професійна спрямованість»;
- 2) розкриття психологічного змісту мотивації навчальної діяльності у студентів та її впливу на формування професійної спрямованості;
- 3) експериментальна перевірка взаємозв'язку навчальної мотивації з процесом формування професійної спрямованості у студентів-психологів.

Об'єктом дослідження є професійна спрямованість як особистісна якість.

Предметом дослідження є навчальна мотивація як фактор формування професійної спрямованості у студентів-психологів.

Методи дослідження. Для розв'язання поставлених завдань у роботі були застосовані методи теоретичного та емпіричного дослідження. Теоретичні методи – аналіз, синтез, зіставлення, систематизація, узагальнення. На етапах емпіричного дослідження застосовувались наступні методиками: «Методика визначення рівня професійної спрямованості студентів» (Т.Д. Дубовицька) та методика «Діагностика навчальної мотивації студентів» (А.О. Реан, В.О. Якунін у модифікації Н.Ц. Бадмаєвої). Опитування за цими методиками проводилося за допомогою онлайн-сервісу Google Forms. Статистичний аналіз здійснювався за допомогою коефіцієнта кореляції Спірмена.

Експериментальна база. Дослідно-експериментальна робота виконувалася у вищому навчальному закладі НУ «Запорізька політехніка» на базі кафедри «Соціальна робота та психологія» за допомогою онлайн-сервісу Google Forms. В експериментальному дослідженні брали участь 100 студентів-психологів, серед них 36 студентів 1 курсу, 24 студенти 2 курсу, 24 студенти 3 курсу та 16 студентів 4 курсу.

Практичне значення результатів дослідження. Отримані результати можуть бути використані в прикладних дослідженнях у галузі психології та педагогіки й сприяти подальшому розв'язанню проблеми формування професійної спрямованості психологів. На основі дослідження можна розробити та впровадити програму формування професійної спрямованості студентів, яка буде доповнювати суб'єктно-орієнтовані технології підготовки майбутніх психологів.

Впровадження. Результати проведеної роботи опубліковано у збірнику тез доповідей науково-практичної конференції «Тиждень науки-2023» (Запоріжжя, 24 – 28 квітня) [14] та впроваджено у навчальний процес Національного університету «Запорізька політехніка» (довідка №39/01/1118 від 04.04.2024р.).

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ МОТИВАЦІЇ ТА ПРОФЕСІЙНОЇ СПРЯМОВАНOSTІ СТУДЕНТІВ- ПСИХОЛОГІВ

1.1. Мотивація навчальної діяльності студентів

Б.Ц. Бадмаєв зазначає, що головний результат навчання професії – це особистість, яка здатна «творити, створювати нові знання у своїй професійній області, постійно навчаючись в процесі діяльності самостійно». Важливу роль в цьому відіграє саме мотивація навчальної діяльності.

Трактування поняття «мотивація» в психології неоднозначні та різноманітні. За К. Мадсен (1959), мотивація визначається як сукупність чинників, які підтримують і направляють, тобто визначають поведінку людини. На думку К.К. Платонова (1986) – це сукупність мотивів. За визначенням В.К. Вілюнас (1990), мотивація – це система процесів, яка відповідає за спонукання і діяльність. К.Е. Ігошев (1974) визначає її як спосіб самокерованості особистості за допомогою системи стійких спонукань, тобто через мотиви [10].

Ю. Орлов наголошує на тому, що знання та досягнення успіху у навчанні можливі тільки за умови наявності внутрішньої мотивації у студента. Мотивацію до навчання згідно теорії Ю. Орлова можна описати як складну систему природних, соціальних та особистісних факторів, які впливають на бажання студента відвідувати навчальний заклад, виконувати завдання викладачів, брати участь у навчальному процесі, докладати зусиль для подолання труднощів, розвивати свої здібності та брати участь у навчальній взаємодії з іншими студентами.

Мотив учіння – це внутрішня потреба людини у знаннях та розвитку, яка стимулює її навчальну діяльність. Мотив учіння є однією з ключових складових успіху в освіті, адже саме він дозволяє студентам ефективно засвоювати нові знання та досягати високих результатів у навчанні. За Ю. Орловим, мотив учіння може мати різноманітні форми прояву, включаючи інтерес до предмету, бажання

отримати нові знання, потребу в досягненні успіху та визнанні, а також потребу у самореалізації [3].

Залежно від очікуваних результатів навчання, студенти можуть виявляти різні типи мотивації навчальної діяльності:

1. Мотивація, що умовно може бути названа негативною. Під негативною мотивацією розуміється спонукання студента, викликані усвідомленням певних незручностей і неприємностей, які можуть виникнути, якщо він не буде вчитися (докори з боку батьків, викладачів, одногрупників і т.п.). Такий тип мотивації не призводить до успішних результатів.

2. Мотивація, яка має позитивний характер, але пов'язана з мотивами, які закладаються поза навчальної діяльності. Виділяють декілька форм такої мотивації:

- мотивація, яка визначається вагомими для студента соціальними прагненнями, наприклад почуттям громадянського обов'язку перед країною або перед близькими людьми;

- вузькі мотиви студента, наприклад схвалення оточуючих, шлях до особистого благополуччя;

- мотивація, що стосується лише навчальної діяльності, цілей та процесу навчання (задоволення допитливості, набуття певних знань, розширення кругозору, інтелектуальна активність, реалізація своїх здібностей) [11, 12].

Мотивація навчальної діяльності має такі характеристики: 1) студенти мають здобувати знання, які знадобляться їм у майбутній діяльності; 2) створення умов для мотивації; 3) зацікавленість студентів у змісті навчання; 4) організація практичної роботи та інших видів навчальної діяльності; 5) підтримка мотивації студентів до саморозвитку та самоосвіти;

У розробці А.І. Гебоса факторами (умовами), що сприяють формуванню у студента активної мотивації до навчання, є:

1) усвідомлення найближчих і кінцевих цілей навчання;

2) усвідомлення теоретичної і практичної значущості набутих знань;

3) афективна форма викладу матеріалу;

- 4) «перспективні лінії» в розвитку наукових понять викладу матеріалу;
- 5) професійна спрямованість навчальної діяльності;
- 6) вибір завдань, що створюють проблемні ситуації в структурі навчальної діяльності;
- 7) наявність допитливості або «пізнавально-психологічного клімату» в навчальній групі [1].

Таким чином, навчальна мотивація є невід'ємною частиною успішної навчальної діяльності. Трагування поняття «мотивація» в психології є неоднозначним і відрізняється різноманітністю. Загалом мотивацію можна визначити як сукупність чинників, що спонукають і направляють особистість, тобто такі, що визначають її поведінку. Пріоритетами в навчальній діяльності студентів є: постановка проактивних цілей та усвідомлення значущості діяльності; набуття базових знань і навичок; формування та розвиток інтелектуальних і пізнавальних процесів, професійної мотивації до досягнення успіху.

1.2. Навчальна мотивація та її роль у формуванні професійної спрямованості у студентів-психологів

Професійна спрямованість не дається при народженні, а розвивається протягом усього життя людини під впливом різних об'єктивних і суб'єктивних факторів. Навчальна мотивація є важливим чинником формування професійної спрямованості у студентів-психологів, оскільки вона може впливати на їх вибір професії та на успіх у навчанні та роботі.

Дослідження показують, що процес формування професійної спрямованості може тривати до третього курсу. Часто на цьому етапі студенти починають думати про те, що не хочуть працювати за обраною спеціальністю, що може бути пов'язане з недостатньою обізнаністю з конкретними особливостями роботи у цій галузі, зі складнощами в навчанні або з недоліками системи викладання.

Також важливо враховувати той факт, що професійний вибір людини може бути визначений різними факторами, які не завжди пов'язані з особистісними інтересами та здібностями. Наприклад, деякі студенти можуть вибирати професію заради високого соціального статусу, матеріальних вигод або традиційних очікувань від своєї сім'ї [13].

Діапазон мотивів вибору професії відноситься до змістовної характеристики професійної спрямованості – повноти. Вибіркове ставлення до професії майже завжди починається з появи особистісних мотивів, пов'язаних з окремими аспектами змісту певних видів діяльності чи процесів або з певними зовнішніми характеристиками професії. За певних обставин для людини стає важливим ряд факторів, пов'язаних з професією. А саме: творчі здібності особистості, перспективи кар'єрного зростання, престижність професії, соціальна значущість, матеріальні, санітарно-гігієнічні та інші умови праці, дотримання звичаїв, особистісні риси тощо. Це свідчить про те, що професійна спрямованість ґрунтується на широкому спектрі потреб, інтересів, ідеалів та установок. Чим повніша професійна орієнтація, тим різноманітніший вибір конкретного виду діяльності для особистості і тим різноманітніше задоволення, отримане від реалізації цього наміру [7].

У практичній психології вплив мотивації на рівень професійної спрямованості розглядається з двох позицій: по-перше, з точки зору вимірювання впливу конкретної мотивації на процес отримання необхідних результатів роботи і, по-друге, з точки зору регуляторної функції мотивації (і мотиваційних факторів) у формуванні певного рівня професійної компетентності [9].

Зрозуміло, що мотиви, які лежать в основі професійної спрямованості, є неоднорідними за своїм походженням та відношенням до професії. У зв'язку з цим правомірно виділити такі групи мотивів:

- група мотивів, яка виражає потребу в тому, що становить основний зміст професії;

- група мотивів пов'язана з відображенням у суспільній свідомості певних характеристик професії (мотиви престижу, соціальної значущості професії, зв'язок між особистісними установками та професією є більш опосередкованим);
- група мотивів, яка виражає раніше сформовані і реалізовані бажання особистості у взаємодії з працею (мотиви саморозкриття і самоствердження, матеріальні бажання, особистісні риси, звички тощо);
- мотиви, які у взаємодії з професією виражають особливості самосприйняття особистості (наприклад, талановитість, наявність достатнього творчого потенціалу, переконання в тому, що обраний шлях є «покликанням»);
- мотиви, які виражають інтерес до об'єктивно неважливих зовнішніх ознак професії та часто породжують прагнення до «романтичної» професії [4].

Принципова відмінність між цими групами мотивів полягає в різному сприйнятті об'єктивного змісту професійної діяльності. В мотивах першої групи найголовнішою складовою діяльності є її об'єктивна мета (щось знайоме і важливе для особистості). У мотивів другої групи немає такого тісного зв'язку з основним змістом діяльності – вони знаходять потребу в різних ситуаціях, пов'язаних з діяльністю, а не потребу в самій діяльності [6].

Загалом можна виділити основні навчальні мотиви студентів ЗВО: 1) бажання стати професіоналом; отримати диплом; 2) забезпечити успішність майбутньої професійної діяльності; 3) інтелектуальне задоволення від навчання; 4) придбання глибоких та міцних знань та навичок; 5) щоб не служити в армії; 6) задовольнити бажання батьків [8].

Отже, навчальна мотивація є одним з важливих факторів, який впливає на формування професійної спрямованості у студентів ЗВО. Мотиви, які лежать в основі професійної спрямованості, є неоднорідними за своїм походженням та відношенням до професії. Тому виділяють декілька груп мотивів, принципова відмінність між якими полягає в різному сприйнятті об'єктивного змісту професійної діяльності.

Висновок до першого розділу

Професійна спрямованість виступає системоутворюючою властивістю, що визначає весь психологічний склад людини як суб'єкта праці. Вона відображає та зумовлює цілі професійної діяльності, визначається системою провідних мотивів, суб'єктивним ставленням особистості до дійсності, до діяльності, до участі у соціальній взаємодії; орієнтує діяльність, зумовлює її індивідуальність та своєрідність, виступає джерелом активності. Професійна спрямованість є інтегративною якістю особистості, до структури якої входять мотиви, цілі, потреби та установки. Вона також сприяє розкриттю прихованих можливостей особистості під час здійснення професійної діяльності.

Навчальна мотивація є невід'ємною частиною успішної навчальної діяльності. Тракткування поняття «мотивація» в психології є неоднозначним і відрізняється різноманітністю. Загалом мотивацію можна визначити як сукупність чинників, що спонукають і направляють особистість, тобто такі, що визначають її поведінку. Пріоритетами в навчальній діяльності студентів є: 1) постановка проактивних цілей та усвідомлення значущості діяльності; 2) набуття базових знань і навичок; 3) формування та розвиток інтелектуальних і пізнавальних процесів, професійної мотивації до досягнення успіху.

Навчальна мотивація є одним з важливих факторів, який впливає на формування професійної спрямованості у студентів ЗВО. Мотиви, які лежать в основі професійної спрямованості, є неоднорідними за своїм походженням та відношенням до професії. Загалом можна виділити основні навчальні мотиви студентів ЗВО: бажання стати професіоналом; отримати диплом; забезпечити успішність майбутньої професійної діяльності; інтелектуальне задоволення від навчання; придбання глибоких та міцних знань та навичок; щоб не служити в армії; задовольнити бажання батьків.

РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ МОТИВАЦІЇ ЯК ФАКТОРУ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ СПРЯМОВАНОСТІ У СТУДЕНТІВ-ПСИХОЛОГІВ

2.1. Методологія та методика дослідження

Завдання емпіричного дослідження – це визначення взаємозв'язку навчальної мотивації з процесом формування професійної спрямованості у студентів-психологів.

Дослідно-експериментальна робота виконувалася у вищому навчальному закладі НУ «Запорізька політехніка» на базі кафедри «Соціальна робота та психологія» за допомогою онлайн-сервісу GoogleForms. В експериментальному дослідженні брали участь 100 студентів-психологів, серед них 36 студентів 1 курсу, 24 студенти 2 курсу, 24 студенти 3 курсу та 16 студентів 4 курсу.

Для дослідження рівня професійної спрямованості студентів – психологів та діагностики навчальної мотивації були обрані такі методики, як:

– «Методика визначення рівня професійної спрямованості студентів» (Т.Д. Дубовицька) (див. Додаток А) [5].

В опитувальник входять 20 тверджень спрямованих на визначення рівня професійної спрямованості студентів (низький, середній, високий), який виражається в прагненні до оволодіння отримуваною професією та бажання працювати за нею.

Запропонована методика може використовуватися: для дослідження динаміки рівня професійної спрямованості студентів різних курсів; для порівняльного дослідження рівня професійної спрямованості студентів різних вузів (факультетів); для виявлення факторів, що впливають на рівень професійної спрямованості студентів.

– «Діагностика навчальної мотивації студентів» (А.О. Реан, В.О. Якунін у модифікації Н.Ц. Бадмаєвої) (див. Додаток Б) [2].

В основі «Методики для діагностики навчальної мотивації студентів» лежить опитувальник А. Реана та В. Якуніна, який складався з 16 тверджень. До них було додано виділені В. Леонтьєвим, а також отримані Н. Бадмаєвою в результаті опитування студентів та школярів, твердження (всього 34), що характеризують мотиви навчання, такі як: комунікативні мотиви (щоб заводити знайомства і спілкуватися з цікавими людьми та ін.); мотиви уникнення (щоб не відставати від друзів, щоб уникнути осуду і покарання за погане навчання та ін.); мотиви престижу (щоб бути в числі кращих студентів та ін.); професійні мотиви (вчуся, тому що мені подобається обрана професія та ін.); мотиви творчої самореалізації (щоб дізнаватися нове, займатися творчою діяльністю та ін.); навчально-пізнавальні мотиви (щоб придбати глибокі і міцні знання і ін.); соціальні мотиви (бо отримані знання дозволять досягти всього необхідного).

Досліджувані повинні були оцінити значущість для себе кожного мотиву за 5-бальною шкалою, де 1 бал відповідає мінімальній значущості мотиву, а 5 балів – максимальній. Аналіз результатів проводився за допомогою підрахунку усереднених показників (у балах) за кожною шкалою. Результати дослідження можна аналізувати як на індивідуальному, так і на груповому рівні.

Статистичний аналіз отриманих результатів був проведений за допомогою коефіцієнта кореляції Спірмена (r_s). Метод рангової кореляції Спірмена є одним із найпоширеніших статистичних методів, який використовується для вивчення залежності між двома змінними. Цей метод дозволяє визначити тісноту та напрямок кореляційного зв'язку між двома ознаками або двома ієрархіями ознак.

Отже, на етапі емпіричного дослідження застосовувались такі методики, як «Методика визначення рівня професійної спрямованості студентів» (Т.Д. Дубовицька) та методика «Діагностика навчальної мотивації студентів» (А.О. Реан, В.О. Якунін у модифікації Н.Ц. Бадмаєвої), яка дозволяє визначити основні мотиви навчальної діяльності (комунікативні, професійні, навчально-пізнавальні, соціальні, мотиви творчої самореалізації, мотиви уникнення, мотиви престижу). Статистичний аналіз здійснювався за допомогою коефіцієнта кореляції Спірмена.

2.2. Аналіз та інтерпретація результатів дослідження

На першому етапі нашого дослідження за допомогою методики «Визначення рівня професійної спрямованості студентів» (Т.Д. Дубовицька) ми проаналізували кількісні показники рівня професійної спрямованості.

Розподіл рівнів вираженості професійної спрямованості у студентів-психологів 1-4 курсів представлено на рис. 2.1.

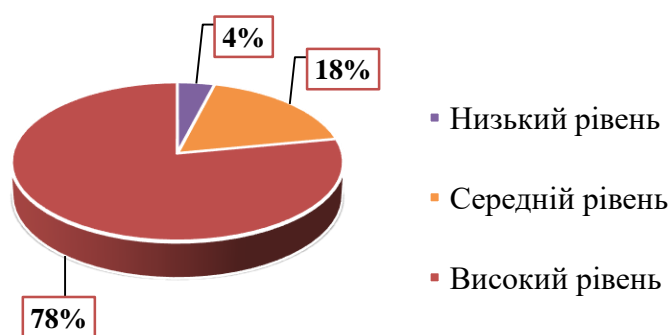

Рисунок 2.1. Рівень професійної спрямованості студентів-психологів за методикою «Визначення рівня професійної спрямованості студентів» (у %)

У більшості (78%) студентів-психологів було визначено високий рівень професійної спрямованості: вони прагнуть до опанування обраною професією та до професійного розвитку; психологія здається їм емоційно привабливою; в подальшому вони планують працювати за обраною професією; у них є бажання засвоювати нові знання та навички, досягати успіхів у майбутній професії; у вільний час студенти займаються справами, які мають відношення до психології та мають коло знайомих – фахівців у обраній галузі.

Середній рівень професійної спрямованості було визначено у 18% респондентів. Можна припустити, що вони мають позитивне ставлення до професії психолога, але не достатньо чітко усвідомлюють своє місце в професійній діяльності, сумніваються у власних здібностях та знаннях.

Лише у 4% студентів низький рівень професійної спрямованості. Можливо вони змушені навчатися за цією спеціальністю; вони вступають до цього закладу не через інтерес до майбутньої професії, а з інших причин (наприклад, вимоги батьків або віддаленість від дому); студенти вважають, що майбутня професія їм не підходить і не дуже їх цікавить, вони хочуть змінити її та працювати за іншою спеціальністю.

Особливості професійної спрямованості студентів-психологів різних курсів представлено в табл. 2.1.

Таблиця 2.1.

Розподіл рівня професійної спрямованості студентів-психологів різних курсів (у %)

Курс	N	Рівень професійної спрямованості (у %)		
		Низький	Середній	Високий
1	36	5,6 %	11,1 %	83,3 %
2	24	8,3 %	16,7 %	75 %
3	24	-	16,7 %	83,3 %
4	16	-	37,5 %	62,5 %

Варто зауважити, що у студентів-психологів з 1 по 4 курс переважає високий рівень професійної спрямованості. Але є деякі розбіжності професійної спрямованості у студентів на різних курсах.

Проаналізувавши результати можна сказати, що на 1 та 3 курсі визначається найбільший відсоток студентів з високим рівнем професійної спрямованості (83,3%), порівняно з 2 та 4 курсом. Проте у 5,6% студентів першого курсу переважає також і низький.

На 2 курсі найбільший відсоток студентів з низьким рівнем професійної спрямованості – 8,3%, але показники високого рівня залишаються достатніми (75%).

На четвертому курсі відсутні студенти з низьким рівнем професійної спрямованості, проте відсоток студентів з високим рівнем значно нижче ніж на

1-3 курсі – 62,5%. Також порівняно з 1 та 3 курсом на 4 визначено найбільший відсоток студентів з середнім рівнем – 37,5 %.

Можна припустити, що це пов'язано з самовизначенням студентів у професійній діяльності. На 1 курсі студенти мають найбільші очікування від навчання як в професійній, так і в соціальній сфері. На 2 курсі вони же починають робити певні висновки про свій професійний вибір. І саме після третього курсу у студентів виникає розуміння того чи подобається їм ця професія, чи є бажання подальшого професійного розвитку.

Таким чином, за методикою «Визначення рівня професійної спрямованості студентів» більшість респондентів мають високий (78%) та середній (18%) рівні професійної спрямованості. Можна зробити висновок про те, що в цілому по вибірці у студентів загальне позитивне відношення до вибраної спеціальності, присутнє бажання розвиватися як професіонал в галузі психології. Але варто зауважити, що відсоток студентів з високим рівнем професійної спрямованості на четвертому курсі (62,5%) нижче ніж на молодших курсах.

Наступним кроком був аналіз результатів за методикою «Діагностика навчальної мотивації студентів» (А.О. Реан, В.О. Якунін у модифікації Н.Ц. Бадмаєвої). Після завершення тестування результати оброблялися у два етапи. На першому етапі було підраховано середнє арифметичне значення кожної шкали по всій досліджуваній групі, а на другому – виконано порівняння мотивів навчальної діяльності залежно від рівня професійної спрямованості студентів 1–4 курсу.

Результати середніх показників мотивів навчальної діяльності майбутніх психологів представлені на рис. 2.2.

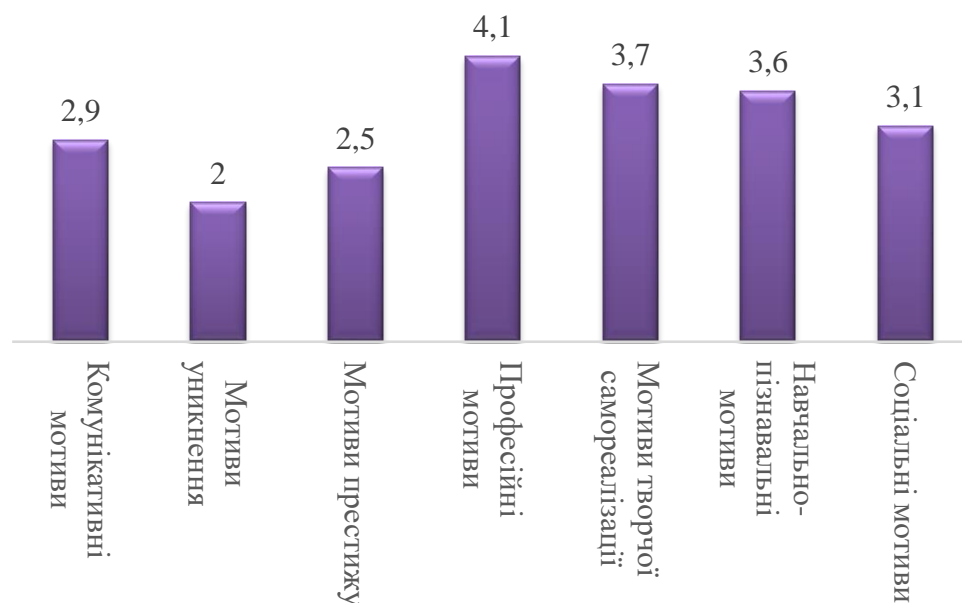

Рисунок 2.2. Середні показники мотивів навчальної діяльності майбутніх психологів (у балах)

Після зіставлення середніх показників можна побачити, що у студентів-психологів переважають професійні мотиви (4,1 бали), друге місце займають мотиви творчої самореалізації (3,7) та третє – навчально-пізнавальні мотиви (3,6). Вибір студентами професійних мотивів свідчить про те, що вони прагнуть стати кваліфікованими фахівцями, вбачають самореалізацію в професії, визнають важливість обраної професії. Ті студенти, які віддають перевагу навчально-пізнавальним мотивам, мають бажання отримувати нові глибокі та міцні знання, успішно навчатися, в майбутньому планують займатися науковою діяльністю за фахом. Мотиви творчої самореалізації орієнтовані на творчі підходи студента до навчання та майбутньої професійної діяльності.

Соціальні мотиви (3,1) пов'язані з різною взаємодією студентів з іншими людьми, проявляються у бажанні студентів зайняти певну позицію по відношенню до інших, отримати схвалення і приносити користь суспільству.

П'яте місце займають комунікативні мотиви (2,9). Викликає певне незрозуміння той факт, що комунікативні мотиви у студентів-психологів мають такі низькі бали, адже комунікація – це одна з складових професійної діяльності психологів. Можливо це пов'язано з тим, що студенти довгий час перебувають

на дистанційному навчанні, а деякі з них навіть працюють online, тому необхідність «живого» спілкування вразі знизилась.

Передостаннє місце займають мотиви престижу (2,5), які відповідають у діагностиці таким положенням: вчуся тому, що хочу бути в числі кращих студентів; тому що хочу, щоб наша навчальна група стала кращою в університеті від успіхів у навчанні залежить рівень моєї матеріальної зацікавленості; мати добру репутацію у викладачів вчуся тому, що хочу принести користь суспільству; вчуся заради схвалення батьків і оточуючих; 5) хочу отримати диплом з гарними оцінками, щоб мати перевагу перед іншими.

Найнижчий бал отримали мотиви уникнення (2,0): щоб не відставати від друзів, щоб уникнути осуду і покарання за погане навчання та ін. Можливо такий результат обумовлений тим, що студенти віддають перевагу саме професійній та пізнавальній стороні навчання.

Порівняння мотивів навчальної діяльності залежно від рівня професійної спрямованості студентів 1–4 курсу показало, що існують значимі відмінності в мотивах тих, хто має низький та високий рівень професійної спрямованості (див. Табл. 2.2).

Таблиця 2.2.

Порівняння мотивів навчальної діяльності у студентів-психологів з різним рівнем професійної спрямованості

Рівень професійної спрямованості	Курс	Комунікативні мотиви	Мотиви уникнення	Мотиви престижу	Професійні мотиви	Мотиви творчої самореалізації	Навчально-пізнавальні мотиви	Соціальні мотиви
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Високий	1	3,7	1,8	2,7	4,5	4,1	4,1	3,5
	2	3,7	2,0	2,6	4,3	3,8	3,7	3,0
	3	3,0	2,0	2,6	4,1	3,9	3,6	3,1
	4	2,5	2,1	2,5	4,6	3,8	3,6	3,3
Середній бал	1–4	3,2	2,0	2,6	4,4	3,9	3,8	3,2

Продовження таблиці 2.2

1	2	3	4	5	6	7	8	9
Середній	1	3,1	1,8	1,6	3,5	3,0	3,0	2,3
	2	3,5	1,8	2,1	3,5	3,5	3,1	2,7
	3	3,1	2,2	2,8	3,2	2,5	3,2	2,6
	4	1,6	1,7	2,0	3,2	3,0	3,0	2,5
Середній бал	1–4	2,8	1,9	2,1	3,4	3,0	3,1	2,5
Низький	1	3,0	2,8	3,4	2,8	3,0	3,0	3,0
	2	3,3	2,4	1,8	1,8	2,5	2,6	3,0
	3	-	-	-	-	-	-	-
	4	-	-	-	-	-	-	-
Середній бал	1–2	3,2	2,6	2,6	2,3	2,8	2,8	3,0

На рис. 2.3. спостерігаємо, що студенти з низьким рівнем професійної спрямованості отримали найнижчі бали по таким шкалам, як професійні мотиви (2,3), навчально-пізнавальні мотиви (2,8), мотиви творчої самореалізації (2,8). Проте у цій групі діагностовано найвищий показник мотивів уникнення – 2,6. На нашу думку, це тільки підтверджує те, що студенти з низьким рівнем професійної спрямованості навчаються не за власним бажанням, а для того, щоб, наприклад, догодити вимогам батьків або з інших причин, які не мають відношення до професійного розвитку.

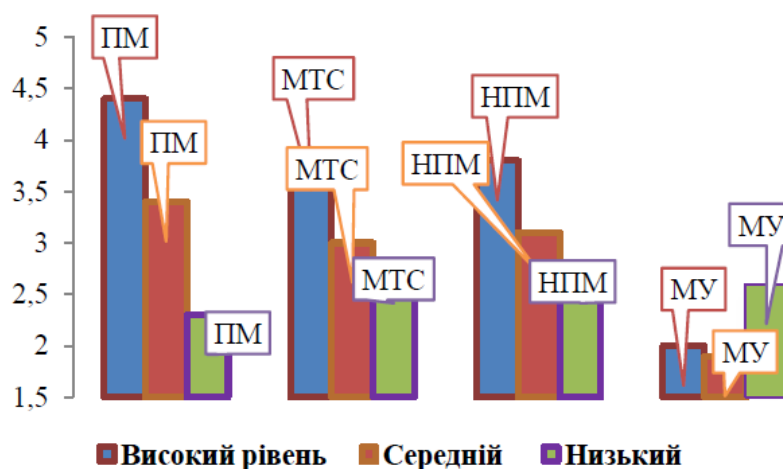

Рисунок 2.3. Порівняння середніх показників за певними мотивами у студентів з різним рівнем професійної спрямованості

Примітка: ПМ – професійні мотиви, МТС – мотиви творчої самореалізації, НПМ – навчально-пізнавальні мотиви, МУ – мотиви уникнення; на осі ординат – середні показники мотивів (у балах).

Також варто звернути увагу на мотиви престижу (2,6) та комунікативні мотиви (3,2), які мають однаковий загальний показник у студентів як з низьким, так і з високим рівнем професійної спрямованості. Мотиви престижу займають передостаннє місце в загальному рейтингу, але найбільше балів за цією шкалою отримали студенти саме першого курсу з низьким рівнем професійної спрямованості (3,4). Можливо це пов'язано з тим, що вступаючи у ЗВО, студенти мають багато очікувань щодо цікавого та наповненого яскравими подіями студентського життя, тому вони намагаються якнайкраще показати себе, деякі студенти прагнуть стати «зірками» групи, а в інших переважає дух змагання.

Показники за шкалою «комунікативні мотиви» починає знижуватися на 3 курсі, а на 4 у студентів з середнім рівнем професійної спрямованості взагалі стає одним з найнижчих показників за всіма шкалами. Можна припустити, що відсутність постійного «живого» контакту студентів у групі та довготривале дистанційне навчання призводять до зниження прагнення студентів до встановлення продуктивної комунікації з однолітками та відсутності потреби у належності до певної соціальної групи, потреби у повазі з боку оточуючих.

Найвищий бал по шкалі соціальних мотивів відзначаються у студентів 1 курсу з високим рівнем професійної спрямованості – 3,5. Це говорить про те, що першокурсники проявляють інтерес та беруть активну участь у соціальних ініціативах або заходах, які стосуються благополуччя суспільства в цілому (волонтерські заходи, благодійні акції, кампанії зі збору коштів для благодійних організацій, ініціативи з екології та сталого розвитку, політичні рух і т.д.).

Для визначення статистичної достовірності результатів дослідження було використано коефіцієнт кореляції Спірмена (r_s). Було виявлено на рівні значущості $p > 0,05$ кореляційний зв'язок між високим рівнем професійної спрямованості та професійними мотивами ($r_s=0,448$), навчально-пізнавальними мотивами ($r_s=0,259$), соціальними мотивами ($r_s=0,38$).

Отже, на основі використаного математичного аналізу можна зробити висновок, що вибір певних навчальних мотивів впливає на рівень професійної спрямованості: студенти-психологи з високим рівнем професійної спрямованості віддають перевагу професійним та навчально-пізнавальним мотивам, а з низьким – мотивам уникнення.

Проаналізувавши результати проведеного дослідження, ми дійшли до висновку, що основною метою навчання студентів-психологів повинен бути розвиток своєї особистості та здобуття знань та навичок, які стануть основою для успішної професійної діяльності в майбутньому. Однак, у процесі навчання можуть виникати різні проблеми, такі як втрата навчальної мотивації та спрямованості, що можуть перешкоджати досягненню успіху.

Тому вважаємо доцільним надати кілька рекомендацій для абітурієнтів та студентів, які допоможуть підвищити їхню навчальну мотивацію та професійну спрямованість:

1. Першим кроком є обдуманий вибір спеціальності та ЗВО. Тому перед вступом до ЗВО варто ретельно обдумати свої інтереси та здібності, вивчити програму та вимоги до вступу, ознайомитися з рейтингами ЗВО та рекомендаціями фахівців. Також, варто звернути увагу на рівень підготовки викладачів та якість навчального процесу в ЗВО.

2. Визначення конкретної мети навчання. Це може бути будь-яка мета, наприклад отримання диплому з відзнакою, здобуття стипендії, набуття практичних навичок, стажування в певній компанії, тощо. Важливо визначити мету та підтримувати її протягом навчального року.

3. Планування та організація навчання. Варто розподіляти свій час на навчання, виконання домашніх завдань та дозвілля. Правильна організація допоможе зберегти час та підвищити ефективність навчання.

4. Взаємодія з викладачами та одногрупниками. Не потрібно боятись задавати запитання та ділитися своїми думками з іншими. Також можна знайти людей, які мають спільні інтереси та навчаються за тією ж спеціальністю.

5. Спілкування з фахівцями в обраній галузі. Можна звернутися до фахівців з запитаннями про їх досвід роботи, професійні виклики та проблеми, з якими вони стикаються на їхньому робочому місці, а також про можливості для розвитку кар'єри в даній галузі. Фахівці можуть надати цінну інформацію про те, як підготуватися до роботи в даній галузі, які навички та знання є важливими для успішної професійної діяльності. Спілкування з фахівцями може допомогти студентам розширити свої професійні контакти та знайти можливості для практики та стажування в сфері психології.

6. Відвідування вебінарів, лекцій, тренінгів. Таким чином можна дізнаватися нову інформацію на різноманітні теми, поспілкуватися з різними людьми, навчатися практичним навичкам, не обов'язково пов'язаним з самою спеціальністю. Наприклад, психологи можуть відвідувати тренінги з розвитку комунікативних навичок або вебінари на тему реклами та продажів. Це стане в нагоді як в професійній кар'єрі, так і в житті.

Основним завданням ЗВО є підвищення рівня професійної спрямованості студентів-психологів, завдяки створенню навчальної та професійної атмосфери, яка стимулює їхню мотивацію до навчання та розвитку.

На основі цього було розроблено також декілька рекомендацій для ЗВО, які можуть допомогти у досягненні цієї мети:

1. Розробити індивідуальну програму, спрямовану на підвищення професійної спрямованості студентів-психологів, яка враховуватиме їхні унікальні потреби та особливості.

2. Створити можливості для студентів-психологів отримати практичний досвід у своїй професійній галузі, зокрема, через організацію практики, стажування та інших форм професійної підготовки.

3. Забезпечити наявність необхідних науково-методичних матеріалів та літератури, яка допоможе студентам-психологам розвинути їхні професійні здібності та вміння.

4. Сприяти активній участі студентів-психологів у наукових дослідженнях, конференціях та семінарах для розвитку їх професійних здібностей та вмінь у сфері науки.

5. Забезпечити можливість для студентів-психологів звертатися за консультаціями до професійних психологів, які нададуть їм кваліфіковану допомогу та поради.

6. Стимулювати участь студентів-психологів у професійних організаціях та спілках, що сприятиме їхньому професійному зростанню та розвитку.

Висновок до другого розділу

Другий розділ був присвячений емпіричному дослідженню взаємозв'язку навчальної мотивації з процесом формування професійної спрямованості у студентів-психологів. Для дослідження рівня професійної спрямованості студентів – психологів та діагностики навчальної мотивації були обрані такі методики, як: «Методика визначення рівня професійної спрямованості студентів» (Т.Д.Дубовицька) та «Діагностика навчальної мотивації студентів» (А.О.Реан, В.О.Якунін у модифікації Н.Ц.Бадмаєвої).

Аналіз отриманих даних дозволяє зробити такі висновки:

За методикою «Визначення рівня професійної спрямованості студентів» 78% респондентів мають високий та 18% середній рівні професійної спрямованості. В цілому по вибірці у студентів загальне позитивне відношення до вибраної спеціальності, присутнє бажання розвиватися як професіонал в галузі психології. Але варто зауважити, що відсоток студентів з високим рівнем професійної спрямованості на четвертому курсі (62,5%) нижче ніж на молодших курсах.

Після зіставлення середніх показників за методикою «Діагностика навчальної мотивації студентів», можна побачити, що у студентів-психологів переважають професійні мотиви (4,1), друге місце займають мотиви творчої самореалізації (3,7) та третє – навчально-пізнавальні мотиви (3,6), далі йдуть

соціальні мотиви (3,1), комунікативні мотиви (2,9), мотиви престижу (2,5) і найнижчий бал отримали мотиви уникнення (2,0).

На основі використаного математичного аналізу за допомогою коефіцієнта кореляції Спірмена (r_s) було виявлено, статистично значущий кореляційний зв'язок між високим рівнем професійної спрямованості та професійними мотивами ($r_s=0,448$), навчально-пізнавальними мотивами ($r_s=0,259$), соціальними мотивами ($r_s=0,38$). Отже, вибір певних навчальних мотивів впливає на рівень професійної спрямованості: студенти-психологи з високим рівнем професійної спрямованості віддають перевагу професійним, навчально-пізнавальним та соціальним мотивам, а з низьким – мотивам уникнення.

ВИСНОВКИ

Отже, ми вже говорили про те, що глобальні соціальні, політичні та економічні структурні зміни в Україні спричиняють суттєві трансформації у ціннісній свідомості молоді, а саме: зміщення акценту з самореалізації та самоствердження на ділову та економічну активність. Це призводить до зниження професійної спрямованості та активної навчальної мотивації, слабкої навчальної активності, неадекватного рівня навчальної самоорганізації та свідомої відмови від професійної самореалізації після завершення навчання.

Однак в умовах війни в Україні відношення суспільства до психології почало кардинально змінюватися. Війна призвела до значного збільшення стресу, тривожності, травм та інших психологічних проблем серед населення, і це створило попит на фахівців, які можуть надавати психологічну допомогу. В результаті зростає кількість людей, зацікавлених у вивченні психології.

Тому дослідження взаємозв'язку навчальної мотивації з процесом формування професійної спрямованості у студентів-психологів може бути використане в прикладних дослідженнях у галузі психології та педагогіки і сприяти подальшому вирішенню проблеми формування професійної спрямованості психологів. На основі дослідження можна розробити та впровадити програму формування професійної спрямованості студентів, яка буде доповнювати суб'єктно-орієнтовані технології підготовки майбутніх психологів.

У витоків вивчення сутності спрямованості професійної діяльності, як окремої категорії, стояли і такі класики психології (педагогіки), як Б.Г. Ананьєв, А. Маслоу, С.Л. Рубінштейн та інші дослідники, які у своїх наукових працях виклали основну сутність та визначили структуру цього поняття.

Професійна спрямованість – це професійно-значима риса, яка займає центральне місце в структурі особистості психолога і обумовлює його індивідуальну і типологічну своєрідність. Проаналізувавши поняття

«професійна спрямованість», ми можемо зробити декілька висновків. По-перше, професійна спрямованість виступає значущою відтворюючою властивістю, що визначає весь психологічний склад людини як суб'єкта праці. Вона відображає та зумовлює цілі професійної діяльності, визначається системою провідних мотивів, суб'єктивним ставленням особистості до дійсності, до діяльності, до участі у соціальній взаємодії; орієнтує діяльність, зумовлює її індивідуальність та своєрідність, виступає джерелом активності. По-друге, професійна спрямованість є інтегративною якістю особистості, до структури якої входять мотиви, цілі, потреби та установки. Вона також сприяє розкриттю прихованих можливостей особистості під час здійснення професійної діяльності.

Навчальна мотивація є невід'ємною частиною успішної навчальної діяльності. Тракткування поняття «мотивація» в психології є неоднозначним і відрізняється різноманітністю. Загалом мотивацію можна визначити як сукупність чинників, що спонукають і направляють особистість, тобто такі, що визначають її поведінку. Пріоритетами в навчальній діяльності студентів є: 1) постановка проактивних цілей та усвідомлення значущості діяльності; 2) набуття базових знань і навичок; 3) формування та розвиток інтелектуальних і пізнавальних процесів, професійної мотивації до досягнення успіху.

Навчальна мотивація є одним з важливих факторів, який впливає на формування професійної спрямованості у студентів ЗВО. Навчальна мотивація може бути внутрішньою або зовнішньою. Внутрішня мотивація передбачає бажання студента навчатися для саморозвитку та задоволення від навчання, тоді як зовнішня мотивація включає бажання отримати високі оцінки, задовольнити очікування батьків, викладачів або оточуючих. Існує багато груп мотивів навчальної діяльності. Загалом можна виділити основні навчальні мотиви студентів ЗВО: бажання стати професіоналом; отримати диплом; забезпечити успішність майбутньої професійної діяльності; інтелектуальне задоволення від навчання; придбання глибоких та міцних знань та навичок; щоб не служити в армії; задовольнити бажання батьків.

Другий розділ був присвячений емпіричному дослідженню визначенню взаємозв'язку навчальної мотивації з процесом формування професійної спрямованості у студентів-психологів.

Перед нами були поставлені такі задачі, як: 1) підбір та організація груп для проведення діагностичного дослідження; 2) вибір методик найбільш доцільних для проведення дослідження, що в інтерпретуванні однозначні та точні; 3) проведення діагностичного обстеження вибірки; 4) інтерпретація та аналіз даних.

Для дослідження рівня професійної спрямованості студентів – психологів та діагностики навчальної мотивації були обрані такі методики, як: «Методика визначення рівня професійної спрямованості студентів» (Т.Д. Дубовицька) та «Діагностика навчальної мотивації студентів» (А.О. Реан, В.О. Якунін у модифікації Н.Ц. Бадмаєвої), яка дозволяє визначити основні мотиви навчальної діяльності (комунікативні, професійні, навчально-пізнавальні, соціальні, мотиви творчої самореалізації, мотиви уникнення, мотиви престижу).

Дослідження проводилось в декілька етапів: 1) Визначення рівня професійної спрямованості; 2) дослідження навчальних мотивів-студентів-психологів та підрахунок середнього арифметичного значення кожної шкали по всій досліджуваній групі; 3) порівняння мотивів навчальної діяльності залежно від рівня професійної спрямованості студентів 1–4 курсу; 4) перевірка статистичної достовірності результатів дослідження за допомогою коефіцієнта кореляції Спірмена (r_s).

Аналіз отриманих даних дозволяє зробити такі висновки:

За методикою «Визначення рівня професійної спрямованості студентів» більшість респондентів мають високий (78%) та середній (18%) рівні професійної спрямованості. В цілому по вибірці у студентів загальне позитивне відношення до вибраної спеціальності, присутнє бажання розвиватися як професіонал в галузі психології. Але варто зауважити, що відсоток студентів з високим рівнем професійної спрямованості на четвертому курсі (62,5 %) нижче ніж на молодших курсах.

Після зіставлення середніх показників за методикою «Діагностика навчальної мотивації студентів» (А.О. Реан, В.О. Якунін у модифікації Н.Ц. Бадмасвої), можна побачити, що у студентів-психологів переважають професійні мотиви (4,1 бали), друге місце займають мотиви творчої самореалізації (3,7) та третє – навчально-пізнавальні мотиви (3,6), четверте місце посіли соціальні мотиви (3,1), п'яте місце займають комунікативні мотиви (2,9), передостаннє – мотиви престижу (2,5) і найнижчий бал отримали мотиви уникнення (2,0).

На основі використаного математичного аналізу за допомогою коефіцієнта кореляції Спірмена (r_s) було виявлено, статистично значущий кореляційний зв'язок між високим рівнем професійної спрямованості та професійними мотивами ($r_s=0,448$), навчально-пізнавальними мотивами ($r_s=0,259$), соціальними мотивами ($r_s=0,38$).

Отже, вибір певних навчальних мотивів впливає на рівень професійної спрямованості: студенти-психологи з високим рівнем професійної спрямованості віддають перевагу професійним, навчально-пізнавальним та соціальним мотивам, а з низьким – мотивам уникнення. Тому можна сказати, що гіпотеза частково підтверджена.

Також проаналізувавши результати проведеного дослідження, вважаємо, що основною метою навчання студентів-психологів повинен бути розвиток своєї особистості та здобуття знань та навичок, які стануть основою для успішної професійної діяльності в майбутньому.

Однак, у процесі навчання можуть виникати різні проблеми, такі як втрата навчальної мотивації та спрямованості, що можуть перешкоджати досягненню успіху. А основне завдання ЗВО – підвищення рівня професійної спрямованості студентів-психологів, завдяки створенню навчальної та професійної атмосфери, яка стимулює їхню мотивацію до навчання та розвитку. Тому на основі цього було розроблено декілька рекомендацій для абітурієнтів, студентів та ЗВО, які можуть допомогти у досягненні цієї мети.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрійчук Т. Мотивація навчальної діяльності студентів. Матеріали ІІІ Всеукраїнської студентської науково-технічної конференції. *Природничі та гуманітарні науки. Актуальні питання*. (Тернопіль, 22-23 квітня 2010 р.). Тернопіль, 2010. Том 1. С. 365.
2. Бадмаєва Н.Ц. Методика для діагностики навчальної мотивації студентів (А.А. Реан та В.А. Якунін, модифікація Н.Ц. Бадмаєвої). Психологічні методики та тести. URL: https://www.eztests.xyz/tests/personality_badmaeva/ (дата звернення: 12.09.23).
3. Деменєва О.Б. Формування позитивної мотивації учіння учнів молодших класів. П'ятнадцята всеукраїнська практично-пізнавальна інтернет-конференція. URL: <http://surl.li/dsayt> (дата звернення: 12.09.2023).
4. Дзюбко Л., Гриценко Л. Мотивація навчальної діяльності як психолого-педагогічна проблема. *Психолінгвістика*. 2009. № 4. С. 33-43. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/psling_2009_4_5 (дата звернення: 12.09.2023).
5. Дубовицкая Т.Д. Диагностика уровня профессиональной направленности студентов. *Психологическая наука и образование*. 2004. Том 9. № 2. С. 82–86.
6. Здібності, творчість, обдарованість: теорія, методика, результати досліджень/ за ред. В.О. Моляко, О.Л. Музика. Житомир: Вид-во Рута, 2006. 320 с.
7. Психологія професійного самовизначення особистості: монографія/ М.С. Корольчук та ін. Київ: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2018.
8. Кревська О.В. Мотиваційні чинники професійної самоефективності особистості: дис. ... канд. психол. наук: 19.00.01. Луцьк, 2018. 175 с.
9. Лукіяничук А.М. Мотивація професійної діяльності педагогічних працівників : методичні рекомендації. Біла Церква: БІНПО ДЗВО УМО, 2020. 46 с.

10. Психологія: підручник для студентів вищих навчальних закладів/ кол. авторів; за ред. І. Ф. Прокопенка. Харків: Фоліо, 2012. 863с.
11. Сергеєнкова О.П., Столярчук О.А., Коханова О.П., Пасєка О.В. Педагогічна психологія : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2012. 168 с.
12. Смолярчук В.В., Стецюк О.В. Проблеми формування мотивації навчальної діяльності учнів за сучасних умов: психолого-педагогічний семінар-практикум. 2019. URL: www.teacherjournal.com.ua(дата звернення: 12.09.2023).
13. Старовойтенко Н.В. Психологія і педагогіка вищої школи: навчально-методичний посібник для самостійного вивчення дисципліни / Н.В. Старовойтенко та ін.. Черкаси: Черкаський державний технологічний університет, 2017. 322 с.
14. Філоненко К.В., Віхляєва Я.Є. Навчальна мотивація як фактор формування професійної спрямованості студентів-психологів. *Тиждень науки-2023. Факультет соціальних наук. Тези доповідей науково-практичної конференції, Запоріжжя, 24–28 квітня 2023 р.* [Електронний ресурс] / Редкол.: Вадим ШАЛОМЄЄВ (відпов. ред.) Електрон. дані. Запоріжжя: НУ «Запорізька політехніка», 2023. с. 59-60.
15. Ames C. Classrooms: goals, structures, and student motivation. *Journal of educational psychology*. 1992. Vol. 84, No. 3. P. 261-271.
16. Anderman E.M., Maher M. L. Motivation and schooling in the middle grades. *Review of educational research*. 1994. Vol. 64, No. 3. P. 287-309.
17. Elliot A.J. Approach and avoidance motivation and achievement goals. *Educational Psychologist*. 1999. Vol. 34. P. 169-189.
18. Elliot, A.J. & Harackiewicz, J.M. Approach and avoidance goals and intrinsic motivation: a mediational analysis. *Journal of Personality and Social Psychology*. 1996. Vol. 70. P. 461–475.
19. Fadlelmula F.K. Educational motivation and students' achievement goal orientations. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*. 2010. Vol. 2, No 2. P. 859-863.

20. Ryan A.M., Patrick H. The classroom social environment and changes in adolescents' motivation and engagement during middle school. *American educational research journal*. 2001. Vol. 38. P. 437-460.

21. Wolters, C.A. Advancing achievement goal theory: Using goal structures and goal orientations to predict students' motivation, cognition, and achievement. *Journal of Educational Psychology*. 2004. Vol. 96, No. 2. P. 236-250.

ДОДАТКИ

Додаток А

«Методика визначення рівня професійної спрямованості студентів»

(Т.Д. Дубовицька)

Мета цієї методики полягає у визначенні рівня професійної спрямованості студентів. На думку автора професійна спрямованість проявляється в ступені вираженості прагнення до оволодіння професією та роботі по ній.

В опитувальник входять 20 тверджень та 4 запропонованих варіантів відповіді до кожного з них.

На відміну від традиційних варіантів відповіді типу «так» і «ні» в опитувальнику РПС допускає ширший діапазон відповідей: «вірно» , «мабуть, вірно» , «мабуть, невірно» , «невірно» .

Інструкції. З метою пошуку шляхів удосконалення підготовки спеціалістів, зокрема для забезпечення кожній людині можливості придбати бажану професію та працювати за нею, пропонуємо Вам взяти участь у нашому дослідженні. Для цього, прочитавши нижченаведені судження, позначте в листі відповідей, навпроти номера судження один з варіантів відповіді, що відповідає Вашій думці: вірно; мабуть, вірно, мабуть, невірно; невірно. Просимо Вас щиро висловити ту думку, яка існує у Вас на даний момент.

Тестовий матеріал:

1. Кожна людина повинна мати можливість отримати ту професію, яка їй подобається, відповідає його інтересам і схильностям.

2. Якби мені представилася можливість почати вчитися заново, то я вибрав би ту ж професію, яку зараз отримую.

3. Вимушено вчуся на даному факультеті через певні обставини, а не із бажання отримати дану професію.

4. Моє бажання отримати дану професію і працювати за нею є достатньо стійким і обґрунтованим.

5. Вчуся перш за все для того, щоб здобути вищу освіту, моя майбутня професія мені малоцікава.

6. Бачу мало гарного для себе в моїй майбутній професії.

7. Мої захоплення і заняття у вільний час пов'язані з майбутньою професією.

8. В світі існує багато інших професій, які подобаються мені значно більше, ніж моя майбутня професія.

9. За власною ініціативою читаю додаткову літературу стосовно моєї майбутньої професії.

10. Після закінчення навчання буду далі удосконалюватися і підвищувати кваліфікацію у обраній галузі щоб працювати ефективніше.

11. Моя професія та робота за нею навряд чи принесуть мені у майбутньому моральне задоволення.

12. Постараюся зробити все необхідне щоб не працювати за обраною професією.

13. Навіть якщо це буде важко, по закінченню навчання бажаю знайти роботу (і працювати) за професією.

14. На даний час працюю (або бажаю знайти роботу) за обраним фахом.

15. У мене немає бажання працювати за обраним фахом.

16. При нагоді прагну ближче познайомитися з роботою фахівців у галузі обраної професії.

17. Якщо я і працюватиму за отриманою професією, то недовго.

18. Робота за фахом дозволить мені в майбутньому повною мірою проявити себе, свої здібності.

19. Після закінчення навчання бажаю отримати другу професію і працюватиму за нею.

20. У житті людини не все залежить від неї та доводиться іноді миритися з обставинами.

Аналіз результатів методики відбувається за ключем, де «Так» означає позитивну відповідь (вірно; мабуть, вірно), а «Ні» – негативну (мабуть, невірно; невірно):

- «Так» – 2, 4, 7, 9, 10, 13, 14, 16, 18.
- «Ні» – 3, 5, 6, 8, 11, 12, 15, 17, 19.

За кожен збіг з ключем додається один бал. Чим вище загальний бал, тим вищий рівень професійної спрямованості. При обробці результатів відповіді на запитання 1 та 20 не враховуються.

Результати, отримані в результаті обробки відповідей, розшифровуються наступним чином:

- 0–4 бали – низький рівень професійної спрямованості;
- 5–13 балів – середній рівень професійної спрямованості;
- 14–18 – високий рівень професійної спрямованості.

Високий рівень професійної спрямованості говорить про те, що студентам подобається обрана спеціальність, вони вважають її справою свого життя, прагнуть оволодіти майбутньою професією, бажають у подальшому працювати за фахом, підвищувати свою кваліфікацію. Студенти з високими балами докладають зусиль для вдосконалення своїх знань, прагнуть до професійного розвитку, витрачають свій вільний час на діяльність, пов'язану з майбутньою професією. У колі своїх знайомих вони мають фахівців у обраній галузі.

Низька професійна спрямованість свідчать про те, що студенти змушені навчатися в цьому навчальному закладі. Вступ зумовлений не інтересом до майбутньої професії чи бажанням працювати за обраною спеціальністю, а іншими причинами, такими як вимоги батьків, близькість до дому тощо. Студенти не впевнені, що їх майбутня професія буде для них корисною. Професія, яку вони обрали, недостатньо цікава, і вони хотіли би змінити її, якщо це можливо, або отримати іншу спеціальність, щоб працювати за нею.

«Діагностика навчальної мотивації студентів» (А.О. Реан, В.О. Якунін у модифікації Н.Ц. Бадмаєвої)

В основі «Методики для діагностики навчальної мотивації студентів» лежить опитувальник А. Реана та В. Якуніна, що складався з 16 тверджень. До них було додано виділені В. Леонтьєвим (2002) твердження, що характеризують мотиви навчання, а також отримані Н. Бадмаєвою в результаті опитування студентів та школярів твердження, що характеризують мотиви навчання, такі як:

- комунікативні мотиви (щоб заводити знайомства і спілкуватися з цікавими людьми та ін.);
- мотиви уникнення (щоб не відставати від друзів, щоб уникнути осуду і покарання за погане навчання та ін.);
- мотиви престижу (щоб бути в числі кращих студентів та ін.);
- професійні мотиви (вчуся, тому що мені подобається обрана професія та ін.);
- мотиви творчої самореалізації (щоб дізнаватися нове, займатися творчою діяльністю та ін.);
- навчально-пізнавальні мотиви (щоб придбати глибокі і міцні знання і ін.);
- соціальні мотиви (бо отримані знання дозволять досягти всього необхідного).

Усього методика містить 34 питання, які було включено до опитувальника. Питання являють собою певні твердження, пов'язані з навчальною мотивацією студентів [2].

Інструкція до тесту. Оцініть за 5-бальною системою наведені мотиви навчальної діяльності за значимістю для Вас: 1 бал відповідає мінімальній значущості мотиву, 5 балів – максимальній.

1. Навчаюсь тому, що мені подобається обрана професія.
2. Щоб забезпечити успішність майбутньої професійної діяльності.

3. Хочу стати фахівцем.
4. Щоб дати відповіді на актуальні питання, що стосуються сфери майбутньої професійної діяльності.
5. Хочу повною мірою використовувати наявні у мене задатки, здібності та схильності до обраної професії.
6. Щоб не відставати від друзів.
7. Щоб працювати з людьми, треба мати глибокі та всебічні знання.
8. Тому що хочу бути серед кращих студентів.
9. Тому що хочу, щоб наша навчальна група стала найкращою в інституті.
10. Щоб заводити знайомства та спілкуватися з цікавими людьми.
11. Тому що отримані знання дозволять мені досягти всього необхідного.
12. Необхідно закінчити інститут, щоб у знайомих не змінилася думка про мене, як про здібну, перспективну людину.
13. Щоб уникнути засудження та покарання за погане навчання.
14. Хочу бути шановною людиною навчального колективу.
15. Не хочу відставати від однокурсників, не хочу опинитися серед відстаючих.
16. Тому що від успіхів у навчанні залежить рівень моєї матеріальної забезпеченості у майбутньому.
17. Успішно вчитися, скласти іспити на «4» та «5» .
18. Просто подобається вчитися.
19. Потрапивши до інституту, змушений вчитися, щоб закінчити його.
20. Бути постійно готовим до чергових занять.
21. Успішно продовжити навчання на наступних курсах, щоб дати відповіді на конкретні навчальні питання.
22. Щоб придбати глибокі та міцні знання.
23. Тому що в майбутньому думаю зайнятися науковою діяльністю за фахом.
24. Будь-які знання знадобляться у майбутній професії.
25. Тому що хочу принести більше користі суспільству.

26. Стати висококваліфікованим фахівцем.
27. Щоб дізнаватися про нове, займатися творчою діяльністю.
28. Щоб дати відповіді на проблеми розвитку суспільства, життєдіяльності людей.
29. Бути на хорошому рахунку у викладачів.
30. Домогтися схвалення батьків та оточуючих.
31. Навчаюся заради виконання обов'язку перед батьками, школою.
32. Тому що знання надають мені впевненості у собі.
33. Тому що від успіхів у навчанні залежить моє майбутнє службове становище.
34. Хочу отримати диплом з хорошими оцінками, щоб мати перевагу перед іншими.

Обробка та інтерпретація результатів тесту:

- Шкала 1. Комунікативні мотиви: 7, 10, 14, 32.
- Шкала 2. Мотиви уникнення: 6, 12, 13, 15, 19.
- Шкала 3. Мотиви престижу: 8, 9, 29, 30, 34.
- Шкала 4. Професійні мотиви: 1, 2, 3, 4, 5, 26.
- Шкала 5. Мотиви творчої самореалізації: 27, 28.
- Шкала 6. Навчально-пізнавальні мотиви: 17, 18, 20, 21, 22, 23, 24.
- Шкала 7. Соціальні мотиви: 11, 16, 25, 31, 33.

Аналіз результатів проводився за допомогою підрахунку усереднених показників (у балах) за кожною шкалою.